

PTICA MOJEGA JEZIKA

Hansu Christianu Andersenu

Danas je Dušni dan. Taj blagdan meni mnogo znači. To je blagdan svih onih koji još nisu na svome obećanom mjestu, onih na koje se nastavlja moja sudbina. To je blagdan maloga kadra. Ja ne propuštam navijati satove niti kititi grobove. Svaka dobro obavljena dužnost jest povlastica. Zato sam pismena u skrovitim slojevima, znade mi se otkriti dubina male površine, a i plitkost velikog formata.

Prije dva dana išla sam u Gorski kotar, na svoje grobove. Dok sam svima koje nikada nisam vidjela, a drago su mi društvo i zaštita, resila bijele spomenike prema svojoj najljepšoj zamisli, počeo je padati snijeg. Sitan, kristalan, oštar i precizan. Pogađao je sve na svijetu, bor u iglicu, crkvicu u zidne pore, nas sa sivoga neba u moralni zakon. Odjednom, iz proširena prostora i više nego čista mira, niotkud, iz dubine gledana, ravno na moj grob spustila se mala siva ptica. Nigdje okolo nikoga. Bilo je to jedino mjesto gdje se mogla prestrašiti. I na nj je došla. Dovoljno je dugo skakutala po tek napadalom snijegu da bi se to moglo smatrati dijalogom. I onda je odletjela u slobodu tumačenja.

Po snijegu i mraku čovjek nosi prtljagu djetinjstva, i tako sam smjesta našla Andersenov predložak. Onaj divni tekst o ptici i jeziku koji, iz poniznosti, neću navesti s pravim naslovom, jer je ptica sletjela na moj četverokut. Taj dodir ptice i četverokuta bio je, očito, dodir općeg s pojedinačnim. Shvativši ga tako, njegovu se impulsu, nastavljaajući knjigu *Krhotine*, danas pokoravam.

Navršavaju se upravo dvije godine kako sam dobila benemeritum iz Predsjedničkih dvora. Ne mislim da je posebno zanimljivo ni zašto sam u njih ušla ni zašto i kako sam izašla. Moja dionica nije značajna ni u čemu dok joj se ne postavi okvir (rečeni četverokut) i dok tako ne postane uzorak. Dakako da su dvije godine premalo za vađenje jezgre iz ljuske, pa ni danas ne bih ovo pisala, da mi u ruke, kao neodoljiv povod, nije došao posljednji »Globus«. U tom »Globusu« završava jedna od mojih osobnih priča, a taj je uzorak, čini se, dozorio.

U »Globusu« piše da je jedan od novih hrvatskih bogataša, Luka Rajić, kupio vilu »Okrugljak« za pet milijuna maraka. Vila »Okrugljak« jedno je od najljepših zagrebačkih stambenih zdanja, a svakako se nalazi na najljepšem položaju. Onaj tko je gleda odozdo, na divnom brežuljku ponad Mihaljevca, negdje na kraju simetrale Zagreba, vidi raskoš njezine okoline, njezino romantično historicističko ladanjsko lice, balustradu podzida, stoljetne sekvoje. Ali ni ne sluti domašaj njezina pogleda: ona ravno vidi samu katedralu, a preko nje prekosavsku daljinu. Vila »Okrugljak« sažetak je najboljeg Zagreba, i kao takva zaslužila je da od privatnog postane javno dobro: da zastupa svoju zemlju u nimalo lakom procesu identifikacije.

Predsjednik Tuđman jednom je zatražio od mene da mu signaliziram zdanje za državnu rezidenciju: ništa od onoga čime Republika raspolaže nije u Zagrebu prikladno za boravak stranih šefova država. Ta se želja u stanovitom trenutku poklopila s molbom suvlasnikâ vile »Okrugljak« da Predsjednika obavijestim kako je vila na prodaju. Suvlasnici, meni potpuno nepoznati, javili su mi se posredovanjem gospođe Ljerke Pleslić-Bjelinski, veza: djetinje poznanstvo s pokojnim Brunom Bjelinским. Supruga njezina brata, i brat, doktor Porin Pleslić, prodajući kuću željeli su joj osigurati javni, stvarni spomenički status. Njihova suvlasnica, međutim, već je bila sklopila neki predugovor sa stanovitim, meni neimenovanim privatnim

kupcem. Pleslićevi su adekvatnijom smatrali državnu funkciju. Kako mi je rečeno, njihova se obavijest do Predsjednika nije probila cijelu godinu, unatoč mnogim i raznim pokušajima: napokon se netko sjetio mene.

Bila sam, kao i uvijek, zainteresirana za spomeničku sudbinu; isto popodne odveli su me da vidim vilu. Zatražila sam dokumentaciju — fotografije, nacрте, troškovnik — i otišla na Predsjednikov ručak sa suradnicima. »Gospodine Predsjedniče, prodaje se vila 'Okrugljak'; to je zgrada idealna za državnu rezidenciju kakvu ste tražili.« »Koja je to vila?« Slijedio je moj kratki opisni odgovor. Gospodin Šarinić, koji je stajao u neposrednoj blizini, ušao je u razgovor s rečenicom: »Da, ali ta vila košta trideset i dva milijuna maraka!«. »Ne, košta četiri i pol milijuna maraka«, odgovorila sam, i još mi je zadnji vokal titrao na jeziku, a već sam shvatila svoju brzopletost. Bože moj, pa ne može netko tko je u životu bio i šef obavještajne službe u takvom slučaju ne znati točan podatak; ako dakle znade točan podatak, a iznosi netočan, svakako postoji razlog!

Predsjednik Tuđman samo je mahnuo rukom na moju kunsthistoričarsku obavijest i priklonio se znanju uvjerljivog financijaša. Ja sam zašutjela: svoje sam učinila.

Za objedom, međutim, Predsjednik je odjednom nastavio temu: »Koliko ste ono rekli da košta vila 'Okrugljak'?« Nije bilo uzmaca; predala sam mu nacрте, fotografije i troškovnik. On je to pregledao i rekao: »Dobro, Hrvoje, ako je tako, idemo u to, odustajemo od Visoke!«.

S objeda sam otišla ravno kući. Za malo vremena telefonirao mi je doktor Pleslić i najljepše mi zahvalio što sam uspjela prenijeti njihovu obavijest. Zapanjena, upitala sam ga odakle to već zna. Odgovorio mi je: »Pa nazvao me Luka Rajić. To je kupac koji je imao prethodni dogovor s našom suvlasnicom. Trideset minuta nakon objeda kod predsjednika on je znao sve de-

talje, svaku riječ, Vaše ime i prezime i sve što ste izgovorili. Morat će odustati od kupnje, jer Predsjednikova želja ima prednost«.

Doktor Pleslić poslao mi je kitu cvijeća, i poziv na večeru kad sljedeći puta dođe u Zagreb. Pomoćnik gospodina Šarinića, pak, za nekoliko dana pozvao me na razgovor o vili. Objasnio mi je da je to za državu velika investicija koja će se na neki način morati i sama pokriti. Kako je riječ o otprilike stotinu i deset tisuća kvadratnih metara (pola nacionalizirano, što znači da je prodaja moguća samo uz stanovite uvjete), bio mi je već pokazan nacrt na kojemu se u podnožju lijepo vidio predviđeni niz od osam ambasada. Kada je i za koju zgodu nacrt napravljen, niti sam znala niti pitala. Jednostavnost zahvata bila je impresivna. Ako se zaštićena zona učini nezaštićenom, posao od četiri i pol milijuna maraka postaje znatno veći. Prvobitni vlasnici očito nisu tako mogli raspolagati zemljištem. Ne znam zašto je taj naknadni razgovor sa mnom uopće vođen. Da li zato što se pretpostavljala moja materijalna umiješanost — ili zato što se nečije, ipak, duše dojmila moja posvemašnja materijalna neumiješanost?

Nisam dalje pratila sudbinu vile »Okrugljak«, iako mi je moja pamet, poučena ranijim pokušajima da se eliminira moja pozicija »slobodnog strijelca«, govorila kako stvar neće po mene ostati bez posljedica. Mali nekontrolirani element, makar bezopasan poput ruže na planeti Malog Princa, može nehotice zakomplicirati jednostavne sheme. Očekivala sam trenutak; ne napadan, dakako; ni prebrzo ni predaleko. Moram priznati jedino da sam precijenila težinu svoga minolog rada.

U međuvremenu doktor Pleslić javio mi se i rekao da se prodaja vile ne miče.

Također u međuvremenu, Predsjednik mi je uputio laskavu ponudu da uđem na državnu listu HDZ-a za Sabor. Podsjetila

sam ga da nisam član; on je odgovorio kako je mislio da sam se u međuvremenu učlanila. Spomenula sam mu uz koje sam uvjete došla u njegov Ured; kao osoba koja nikad nije bila niti želi biti član ma koje partije, nego želi biti mjerena po poslu i znanju. »Nema smisla nastavljati«, rekao mi je, »ima dovoljno drugih koji hoće«, i spustio mi je slušalicu.

Još malo, kod velike rošade u Uredu, dobila sam poziv da se javim predstojniku, gospodinu Šariniću. Kako ja u Uredu Predsjednika nikada nisam bila stalno zaposlena, pa mi, dakle, gospodin Šarinić nije bio šef, znala sam što poziv znači. Cijeli razgovor, i završni razgovor s Predsjednikom, građa je za drugu priču. Od svega sada bilježim samo jezgrovito obrazloženje gospodina Šarinića, dostojno da uđe u povijest hrvatskog izričaja: »Predsjednik je željan svježe krvi«.

Pomoćnik gospodina Šarinića našao je, rekli su mi, otkaz u obliku komada papira na stolu. Završio je u bolnici, a onda je ipak solidno smješten u privredi.

Doktor Pleslić javio se radi večere. Najprije nisam mogla ja — mogu teško i rijetko; onda nije mogao on: »Nažalost ubrzo putujem, a posao s vilom ionako nije sklopljen«. Citat doslovan i završen, kontakti također.

U sve puste godine moga života nikoga nisam ništa molila. Ohola sam, pa što mogu. U spletu neljudskih okolnosti, međutim, prije gotovo tri godine, moja je majka, nakon ugradnje pace-makera, u bolnici Rebro, doživjela moždani udar. Mila Totka, glavna junakinja i suautorica *Krhovina*, našla se iz čovjeka pretvorena u nepomično biće, bez riječi, bez raspolaganja sobom, a kad taj dan gledam kao usporeni film, zamire mi srce. Evo već je gotovo tri godine posve nemoćna, ponekad može kazati nekoliko suvislih rečenica; sačuvala je potpunu svijest, to će reći prije svega potpunu svijest o vlastitoj ovisnosti. Može micati desnom rukom, više je nosimo nego vodimo iz ležećeg

u dnevni sjedeći položaj. Njezina je muka neopisiva — a i malo je tko dostojan opisa. Najstrašnije je što se svijetli od blagosti i što sam se ja navikla na njezinu muku.

Još sam, dakle, bila u Uredu Predsjednika kad mi se to dogodilo. Upravo se spremao zakon po kojemu sam imala izgubiti stanarsko pravo. Dva horora moga života bile su dvije nasilne selidbe; moja mladost bila je poput najstrašnije prognaničke; bivši režim uništio je moju obitelj i sve njezino. U najvećem strahu da mi se i treći puta ne dogodi što mi se dvaput dogodilo — da ne moram seliti nepomičnu majku, da joj se ne ponovi sve što su joj već učinili — zamolila sam predsjednika Tuđmana da mi pomogne. Nisam željela ništa nego ostati gdje jesam. Trebalo mi je omogućiti da otkupim neki stan, da ga zamijenim sa svojom vlasnicom. Sa četrdesetak objavljenih knjiga, moga muža i mojih; sa svim nagradama ove zemlje; možda smo zajedno mogli toliko vrijediti.

Ponovo su me ostavili bez vlastitoga krova nad glavom. Ja se nisam bavila atomskim centralama, nego hrvatskim katedralama; od njih nisam imala što steći. Možda tek nešto svetiji trag. Za devet godina, koliko je još zakonski rok »zaštite«, kad moj muž i ja budemo hrvatski penzioneri s dna ljestvice, naći ćemo se na ekonomskom tržištu. Zakon, inače, ima i mala slova, koja omogućuju kraći rok. Sad smo najmoprimci; gledam zidove koji nikad neće biti trajno moji, tuđinac sam i vidiku i zraku, nema ni stvari ni bića koje mogu postaviti na trajno mjesto. Nemam obećano mjesto. Od uzrujavanja porazbolijevali smo se. Varijanta je da se hiberniram.

Optužujem. Do posljednjega im potomka past će na koga treba muka moje matere.

Tako je jedna izmučena, skromna, građanska Hrvatska završila pod povijesnim kotačem Rajičeve vile.

Koliko još detalja i komparsa ima cijela ova pripovijest! Ali život mi je knjiga dok traje: ja sam ustrajni uzorak. Mogu oko sebe staviti privremeni četverokut. A imam, u čvrstom posjedu, onaj trajni. Čak više njih. S dubokim korijenjem. Na koje slijeće mala siva ptica.

Ptico mojega jezika, hoćeš li me pamtiti?

Vijenac br. 100, 13. studenoga 1997.